

Profielkeuzebegeleiding: navigeren naar de toekomst

Een onderzoek naar ervaringen van havisten met de profielkeuzebegeleidingsactiviteiten
loopbaankeuzeprogramma's, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten

Student: Sharon Lemoin (S5725453)

Masteropleiding (Orthopedagogiek), Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen,
Rijksuniversiteit Groningen

Begeleider: I. J. M. Wichgers

Tweede beoordelaar: K. Wardenaar

Datum: 14 januari 2024

Aantal woorden: 10939

Samenvatting

In Nederland moeten havisten gedurende het derde leerjaar een profiel kiezen. Het maken van de juiste profielkeuze speelt een belangrijke rol voor de toekomstige loopbaan van leerlingen en komt tot stand door een combinatie van persoonlijke en omgevingsfactoren. Eén van die omgevingsfactoren is het profielkeuzebegeleidingsaanbod van scholen, waarbij het inzetten van een combinatie aan profielkeuzebegeleidingsactiviteiten kan bijdragen aan het maken van een weloverwogen keuze. Echter is er nog maar weinig bekend over hoe leerlingen deze begeleiding ervaren. Om die reden is het doel van dit onderzoek inzicht te krijgen in ervaringen van havisten ten aanzien van de profielkeuzebegeleidingsactiviteiten loopbaankeuzeprogramma's, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten. Hiervoor is gebruik gemaakt van interviewdata waarbij twaalf semigestructureerde groepsinterviews met 32 havisten zijn geanalyseerd. Uit dit onderzoek komt naar voren dat loopbaankeuzeprogramma's grotendeels zijn ervaren als hulpmiddel bij het inzichtelijk maken van interessegebieden en dat in het bijzonder de individuele (profiel)adviezen ondersteunend zijn geweest bij het maken van een profielkeuze. Oriëntatiestages bleken doorgaans effectiever wanneer de stageplek aansloot bij eigen interesses en leerlingen werkzaamheden mochten uitvoeren die een beroep vertegenwoordigen. Loopbaankeuzetesten zijn over het algemeen ervaren als bevestiging van de voorlopige profielkeuze. Tegelijkertijd is opgemerkt dat het profielkeuzebegeleidingsaanbod tussen scholen aanzienlijk verschilt. Om die reden zou een praktische algemene aanbeveling zijn om landelijke richtlijnen op te stellen voor het aanbieden van een minimaal profielkeuzebegeleidingsaanbod.

Abstract

In the Netherlands, students in the third year of senior general secondary education are required to choose a study profile. Making the right profile choice is important for the future careers of students and is influenced by a combination of personal and environmental factors. One of these environmental factors is profile choice guidance offered by schools, where a combination of profile choice guidance activities can contribute to making a well-considered choice. However, there is limited knowledge about how students experience this offered guidance. For that reason, the aim of this study is to gain insight into the experiences of senior general secondary education students regarding profile choice guidance activities career-choice programs, orientation internships and career-choice tests. This has been done using interview data of 32 senior general secondary education students, where an analysis has been carried out on twelve semi-structured group interviews. This research shows that career-choice programs have largely been experienced as a tool in providing insight in interests and thus individual (profile) advice has been supportive in making a profile choice. Orientation internships were

generally found to be more effective when the internship placement matched one's interests and students were allowed to perform work representing a profession. Career-choice tests are generally perceived as a confirmation of the preliminary profile choice. At the same time, it has been noted that the profile choice guidance offered between schools varies considerably. Therefore, a general practical recommendation would be to establish national guidelines to offer a minimum amount of profile choice guidance.

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Abstract	2
Inleiding	5
Methode	9
Resultaten	13
Discussie	22
Referenties	30
Bijlage A – Codeboek	35

Inleiding

Binnen het Nederlandse schoolsysteem doorlopen havisten in de eerste drie jaren een standaard studieprogramma. In de loop van het derde schooljaar wordt van leerlingen verwacht dat ze een profiel kiezen die bij hen past (Rijksoverheid, z.d.-a). Dit betekent dat leerlingen naast het volgen van verplichte vakken moeten kiezen voor een profiel en een keuzevak. Op de havo kan er gekozen worden tussen vier profielen: cultuur en maatschappij (C&M), economie en maatschappij (E&M), natuur en gezondheid (N&G) en natuur en techniek (N&T) (Rijksoverheid, z.d.-b). De invoering van het profielensysteem is bedoeld om de overgang van het voortgezet onderwijs naar een vervolgopleiding te optimaliseren (Hammink & Hoeven, 2013). Daarnaast stellen bepaalde vervolgopleidingen een specifiek vakkenpakket als toelatingseis. Dit houdt in dat naast het diploma een bepaald profiel als eis wordt gesteld (Rijksoverheid, z.d.-c). Om leerlingen te begeleiden in het maken van een profielkeuze bieden scholen verschillende profielkeuzebegeleidingsactiviteiten aan. In dit onderzoek zullen ervaringen van havisten met loopbaankeuzeprogramma's, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten centraal staan.

Factoren die een rol spelen bij de profielkeuze

Beslissingen die leerlingen dienen te nemen met betrekking tot een profielkeuze spelen een rol in hun toekomstige loopbaan, waarbij keuzes worden beïnvloed door persoonlijke factoren (Herweijer, 2008). Een keuze die niet in lijn is met eigen capaciteiten of interesses, kan op een later moment resulteren in een wens om te willen overstappen naar een ander profiel (Herweijer, 2008). Daarnaast komt in onderzoek naar voren dat de motivatie van leerlingen ook een rol kan spelen in de schoolloopbaan van leerlingen (Lazarides et al., 2016). Leerlingen laten namelijk weten dat ze gemotiveerder zijn als ze vakken volgen die volledig aansluiten bij hun bekwaamheid en interesses (Hammink & Hoeven, 2013). Tevens lijkt het geslacht ook een effect te hebben op de profielkeuze, zo blijkt uit onderzoek dat jongens techniekprofielen hoger waarderen dan meisjes (Denessen et al., 2015).

Naast deze persoonlijke factoren hebben omgevingsfactoren, zoals de houding van leerkrachten, ook invloed op de opvattingen van leerlingen over schoolactiviteiten (Denessen et al., 2015). Leerkrachten die plezier ervaren in het onderwijzen en met enthousiasme het vak overbrengen, lijken bij te dragen aan het vergroten van de betrokkenheid en het stimuleren van de houding van leerlingen (Frenzel et al., 2009). Niet alleen leerkrachten, maar ook ouders kunnen impact hebben op de studieloopbaankeuzes van leerlingen (Lazarides et al., 2016). Eigen overtuigingen, verwachtingen en perspectieven die zij hebben over toekomstige loopbaankeuzes kunnen – bewust of onbewust – worden overgedragen op een leerling. Dit maakt dat een leerling zich meer of juist minder gestimuleerd

kan voelen om zich in een bepaald vak te ontwikkelen (Lazarides et al., 2016). Verder lijken klasgenoten ook invloed uit te oefenen op loopbaaninteresses, aangezien leerlingen geneigd zijn om hun keuzes te baseren op beslissingen van anderen (Zhang et al., 2018).

Profielkeuzebegeleidingsaanbod

Het samenspel tussen persoonlijke en omgevingsfactoren lijkt van invloed te zijn op de beslissing van een leerling. Eén van deze omgevingsfactoren die een rol kan spelen bij het maken van een profielkeuze is het profielkeuzebegeleidingsaanbod van scholen (Korpershoek et al., 2006). Het vroegtijdig inzetten van een combinatie aan profielkeuzebegeleidingsactiviteiten, zoals één-op-één gesprekken, oriëntatiestages, loopbaankeuzeprogramma's, voorlichtingen, loopbaankeuzetesten en proeflessen, kan bijdragen aan de profielkeuze. Dit komt doordat leerlingen die tijdig starten met een uitgebreide profieloriëntatie, meer informatie kunnen verzamelen en dit kan helpen bij een weloverwogen profielkeuze (Choi et al., 2015).

Ondanks het belang van een gevarieerd profielkeuzebegeleidingsaanbod hebben scholen het recht om een eigen begeleidingsaanbod te ontwikkelen (Korpershoek et al., 2022). Kenmerkend voor het Nederlandse onderwijsstelsel is dat scholen binnen het voortgezet onderwijs zelf mogen beslissen hoe de profielkeuzebegeleiding binnen de organisatie vormgegeven wordt. Doordat organisaties zelf invulling dienen te geven aan de ondersteuning, ontstaat er een kans dat de vorm van begeleiding per school verschilt (Korpershoek et al., 2022). Tevens lijkt de waardering van leerlingen omtrent dit ondersteuningsaanbod van belang. In onderzoek komt namelijk naar voren dat een positiever oordeel over de begeleiding vaak samenhangt met het maken van een weloverwogen profielkeuze (Korpershoek et al., 2006).

Ervaringen met profielkeuzebegeleiding

Uit recent onderzoek van Wichgers (2023) komt naar voren dat bepaalde profielkeuzebegeleidingsactiviteiten regelmatig worden ingezet. Gesprekken met decanen, gesprekken met mentoren, proeflessen en vakkenmarkten, vakadviezen en voorlichtingen door de decaan waren veelvoorkomende elementen die werden opgenomen in de profielbegeleiding. Enerzijds was een resultaat uit dit onderzoek dat een deel van de leerlingen rapporteerde dat er in gesprekken met decanen en mentoren voornamelijk aandacht werd besteed aan cijfers, terwijl er grotendeels behoefte was aan gesprekken over (persoonlijke) interesses. Anderzijds beoordeelde een ander deel van de leerlingen het gesprek als positief, doordat er belangstelling was voor hun interesses in mogelijke toekomstige onderwerpen (Wichgers, 2023). Naast dit onderzoek is er al eerder in onderzoeken aangetoond dat de

profielbegeleiding niet altijd lijkt aan te sluiten bij de interesses en behoeften van leerlingen en dat de ondersteuning afhankelijk is van de decaan (Nelis & Van Sark, 2014).

Profielkeuzebegeleidingsactiviteiten

Al met al bestaan er verschillende begeleidingsactiviteiten om leerlingen te ondersteunen in het maken van een profielkeuze. Het onderzoek van Wichgers (2023) is gericht op een vijftal profielkeuzebegeleidingsactiviteiten. Dit onderzoek richt zich – gebaseerd op de interviewdata uit het onderzoek van Wichgers (2023) – op een drietal andere profielkeuzebegeleidingsactiviteiten, namelijk loopbaankeuzeprogramma's, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten. Deze drie profielkeuzebegeleidingsactiviteiten zijn niet uitgelicht in het onderzoek van Wichgers (2023), maar gezien literatuur uitwijst dat deze activiteiten als belangrijk kunnen worden geacht, is ervoor gekozen om dit onderzoek op deze drie activiteiten te richten.

Om te beginnen richt dit onderzoek zich op loopbaankeuzeprogramma's. Binnen het voortgezet onderwijs worden diverse loopbaankeuzeprogramma's ingezet als hulpmiddel voor profielkeuzebegeleiding. Dit zijn digitale platforms die worden aangeboden om leerlingen meer inzicht te geven in interesses en capaciteiten en kunnen bijdragen aan het maken van een profielkeuze die bij hen past (Bokdam & Van der Ploeg, 2022). Niet alleen het inzichtelijk maken van interesses, ook de lesinvulling laten aansluiten bij de interesses van leerlingen lijkt van belang (Hidi, 1990). Thorndike (1935) was een van de eerste psychologen die belichtte dat belangstelling een rol vervult in het leren en interesse een onderdeel is binnen het leerproces (Hidi, 1990). Zodra lessen als interessant worden beschouwd, lijken leerlingen eerder geneigd om zich daarvoor in te zetten (Vansteenkiste et al., 2007).

Een communicatiestrategie die kan worden ingezet om aan te sluiten bij interesses is de Entertainment-Education. Hierbij worden digitale platforms ingezet om informatie op een aantrekkelijke manier te presenteren, door gebruik te maken van interactieve onlineprogramma's (Singhal & Rogers, 2002). Daarnaast speelt Entertainment-Education ook een rol binnen het onderwijs (Karwasz & Nodzyńska, 2017). Het samenspel tussen enerzijds informatieve lesstof en anderzijds online entertainment (video's, games, spel) blijkt eraan bij te dragen dat de boodschap op een aantrekkelijke manier wordt aangeboden en leerlingen hierdoor informatie sneller verwerken (Bouman, 1999). Dit kan de betrokkenheid van jongeren stimuleren, waardoor ze informatie beter tot zich kunnen nemen (De Block, 2012). Gezien het feit dat loopbaankeuzeprogramma's een digitaal platform bieden, is het van belang om te onderzoeken of online entertainment volgens leerlingen bijdraagt aan de betrokkenheid bij profielkeuzebegeleiding en de profielkeuze.

Ook tonen onderzoeken aan dat de inzet van digitale loopbaankeuzeprogramma's kunnen bijdragen aan het maken van een weloverwogen profielkeuze (Korpershoek et al., 2022). Uit

onderzoek is gebleken dat de inzet van een computerprogramma, met als doel om leerlingen inzicht te geven in eigen interesses en profielmogelijkheden, een positieve bijdrage kan hebben op schoolloopbaanbeslissingen (Garcia et al., 2021). Daarnaast werd in een onderzoek van Nota et al. (2016) een loopbaaninterventie onderzocht met zowel een online als offline conditiegroep. In beide groepen was de inhoud van de opdrachten hetzelfde, alleen startte de online conditiegroep elke sessie met een video gevolgd door computeractiviteiten. Uit deze resultaten bleek de betrokkenheid en nieuwsgierigheid naar het verkennen van persoonseigenschappen en profielen van de online conditiegroep verder vergroot dan bij de offline conditiegroep (Nota et al., 2016).

De tweede profielkeuzebegeleidingsactiviteit gaat in op oriëntatiestages, aangezien het opdoen van ervaringen binnen de praktijk essentieel lijkt te zijn. In een onderzoek lieten docenten weten dat leerlingen door middel van oriëntatiestages een duidelijker beeld kregen van beroepen en interessegebieden (Petit et al., 2019) en dit hielp bij het maken van loopbaankeuzes (Kuijpers & Meijers, 2015). Bovendien blijkt een stage doorgaans effectiever als leerlingen een actieve rol hebben, wanneer zij bijvoorbeeld een activiteit uitvoeren binnen het vakgebied (Kuijpers, 2019). Dit gezien leerlingen door middel van ervaringen hun eigen verwachtingen over beroepen kunnen onderzoeken en zo mogelijk vooroordelen kunnen bijstellen (Petit et al., 2019).

De laatste profielkeuzebegeleidingsactiviteit van dit onderzoek richt zich op loopbaankeuzetesten. Onderzoeken tonen aan dat het actief werken aan loopbaanactiviteiten zoals loopbaankeuzetesten, motieven-/kwaliteitenreflecties en zelfanalyses kan bijdragen aan het maken van een profielkeuze (Collins et al., 2020; Knezek et al., 2013). Dit omdat het leerlingen helpt kwaliteiten en valkuilen te herkennen en dit kan helpen bij het keuzeproces (Ecclestone et al., 2010).

Al met al spelen profielkeuzes een belangrijke rol in de toekomstige loopbaan van leerlingen (Herweijer, 2008) en kunnen profielkeuzebegeleidingsactiviteiten dit keuzeproces ondersteunen (Korpershoek et al., 2022). Door een uitgebreide oriëntatie kunnen leerlingen informatie verzamelen over profielen en beroepen en dit kan helpen om tot een weloverwogen beslissing te komen (Choi et al., 2015). Hoewel scholen verschillende profielkeuzebegeleidingsactiviteiten inzetten om leerlingen te ondersteunen, is er nog maar weinig bekend over hoe leerlingen deze begeleiding ervaren (Mittendorff et al., 2011). Dit terwijl het van belang is om ervaringen van leerlingen over profielkeuzebegeleiding te onderzoeken, aangezien ervaringen over hun leeromgeving een cruciale rol spelen bij wat ze leren (Shuell, 1996). Tevens is er binnen het onderzoek van Wichgers (2023) nog geen analyse uitgevoerd naar ervaringen van havisten over de inzet van loopbaankeuzeprogramma's,

oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten. Het is daarom van belang om erachter te komen hoe leerlingen deze profielkeuzebegeleidingsactiviteiten ervaren, omdat dit scholen de mogelijkheid geeft om inzicht te kunnen verschaffen in de doeltreffendheid van deze begeleidingsactiviteiten. Bovendien kunnen uitkomsten er mogelijk aan bijdragen dat er beter wordt afgestemd op de behoefte van leerlingen.

Hieruit is de volgende onderzoeksvraag tot stand gekomen: ‘Wat zijn ervaringen van havisten met de profielkeuzebegeleidingsactiviteiten loopbaankeuzeprogramma’s, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten?’. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in ervaringen van havisten ten aanzien van deze profielkeuzebegeleidingsactiviteiten. Door leerlingen in de gelegenheid te stellen om hun stem te laten horen, worden er inzichten opgedaan in ervaringen van havisten en deze kunnen mogelijk bijdragen aan het verbeteren van het begeleidingsproces. Nieuwe inzichten in behoeften kunnen scholen wellicht helpen om loopbaanbegeleiding te verbeteren, zodat ondersteuning passender aansluit op de onderwijsbehoeften van leerlingen. Dit kan eraan bijdragen dat leerlingen een duidelijk beroepsbeeld ontwikkelen, daardoor een passend profiel kiezen en dit kan het afronden van een vervolgopleiding vergroten (Kuijpers & Meijers, 2015).

Methode

Onderzoeksontwerp

Om de onderzoeksvraag ‘Wat zijn ervaringen van havisten met de profielkeuzebegeleidingsactiviteiten loopbaankeuzeprogramma’s, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten?’ te beantwoorden is er een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Kwalitatief onderzoek richt zich op het begrijpen van sociale verschijnselen door inzicht te krijgen in perspectieven en ervaringen van personen (Plochg et al., 2007). Het doel hiervan is om vanuit deze inzichten nieuwe ideeën te ontwikkelen (Baarda, 2014). Hierbij is er gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews, een onderzoeksmethode binnen kwalitatief onderzoek, waarbij participanten volledig vrij kunnen antwoorden en er ruimte is tot doorvragen zodat relevante informatie naar voren kan komen. Dit was van belang omdat de focus lag op het verkrijgen van inzicht in ervaringen van havisten met loopbaankeuzeprogramma’s, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten.

Participanten

Dit onderzoek heeft gebruik gemaakt van bestaande interviewdata van Wichgers (2023). In haar onderzoek zijn er semigestructureerde interviews afgenomen op veertien middelbare scholen in Nederland. Deze scholen waren geselecteerd door middel van warme en koude contacten van de onderzoekers van Flow-vo (Wichgers, 2023). Daarnaast was er bij de selectie rekening gehouden met

diversiteit in denominatie, locatie en stedelijkheid. Uiteindelijk zijn er 112 leerlingen, verdeeld over drie leerniveaus (vmbo, havo en vwo) geïnterviewd over profielkeuzebegeleidingsactiviteiten. Het huidige onderzoek heeft zich gericht op interviewdata van havisten die daadwerkelijk hebben deelgenomen aan een van de drie onderzochte profielkeuzebegeleidingsactiviteiten en hier iets over hebben gezegd. Deze onderzoeksgroep bestond uit 32 participanten verdeeld over elf scholen, die over het algemeen waren geïnterviewd in groepen van drie leerlingen. De keuze om binnen dit onderzoek enkel havisten te includeren had twee redenen. Ten eerste is ervoor gekozen om vmbo-leerlingen buiten beschouwing te laten gezien zij met elk profiel toegelaten kunnen worden tot een vervolgstudie binnen het middelbaar beroepsonderwijs, waardoor de noodzaak voor een passend vakkenpakket in mindere mate aanwezig is. Daarnaast zijn er ook geen vwo-leerlingen geïnccludeerd, gezien deze interviewdata al werd gebruikt door een medestudent met een soortgelijke onderzoeksvraag. Verder zijn wegens vertrouwelijkheid de scholen en participanten die aan dit onderzoek deelnamen geanonimiseerd.

Onderzoeksprocedure

Het onderzoek van Wichgers (2023) is onderdeel van het onderzoeksproject Flow-vo en is gefinancierd door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek met het projectnummer 405.17.303.2926. De ethische commissie, onderdeel van de faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen aan de Rijksuniversiteit te Groningen, heeft het onderzoek destijds goedgekeurd. Leerlingen en ouder(s) of verzorger(s) zijn voorafgaand gevraagd om een toestemmingsformulier te ondertekenen, waarin stond beschreven dat de interviewgegevens geanonimiseerd werden. Dit toestemmingsformulier is door iedereen ondertekend. Daarnaast is er, op drie interviews na, bij elk interview een audio-opname gemaakt. Dit onderzoek heeft alleen interviews geïnccludeerd waar toestemming was voor een audio-opname, vanwege de volledigheid van transcripties. Gezien het feit dat er tijdens de uitvoering van dit onderzoek gebruik is gemaakt van bestaande interviewdata, was het van groot belang om vertrouwelijk om te gaan met de anonimiteit. Om deze reden is er dan ook gewerkt op een beveiligde Y-schijf, dat alleen beschikbaar was voor studenten waaraan hier toegang toe was verleend.

Onderzoeksinstrument

Binnen dit onderzoek zijn semigestructureerde groepsinterviews geanalyseerd, waarbij de focus lag op het inzichtelijk maken van ervaringen van havisten met loopbaankeuzeprogramma's, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten. Deze onderwerpen zijn voorafgaand bepaald omdat in de literatuur naar voren komt dat digitale loopbaankeuzeprogramma's de betrokkenheid van leerlingen

kunnen vergroten bij het verkennen van persoonsgegevens en profielen (Nota et al., 2016), oriëntatiestages kunnen helpen om een beroepsbeeld te vormen (Petit et al., 2019) en loopbaankeuzetesten mogelijk bijdragen aan zelfreflectie (Ecclestone et al., 2010). Desondanks is er vanuit het perspectief van leerlingen nog maar weinig bekend over hoe deze profielkeuzebegeleidingsactiviteiten bijdragen aan hun profielkeuzeproces (Mittendorff et al., 2011). Dit terwijl het van belang is om ervaringen van leerlingen over profielkeuzebegeleiding te onderzoeken, aangezien ervaringen over hun leeromgeving een cruciale rol spelen bij wat ze leren (Shuell, 1996). Om die reden is ervoor gekozen om een aantal subvragen te analyseren, namelijk ‘Wat moet je op school doen voor/wat voor lessen krijg je over profielkeuze?’, ‘Wat vind je van de profielkeuzebegeleiding?’ en ‘Hoe zou profielkeuzebegeleiding kunnen worden verbeterd?’. Hierbij waren alleen de subvragen en tekstfragmenten die te maken hadden met loopbaankeuzeprogramma's, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten geïncorporeerd. Daarnaast zijn de geïncorporeerde transcripten meerdere malen herlezen, om zo te kunnen waarborgen dat bruikbare informatie dat was toegelicht in een ander deel van het groepsinterview werd opgemerkt en meegenomen zou worden in de gegevensverzameling.

Per profielkeuzebegeleidingsactiviteit is geanalyseerd (1) hoeveel participanten dit onderdeel binnen de profielkeuzebegeleiding aangeboden hebben gekregen. Vervolgens is onderzocht (2) hoe deze activiteit volgens hen is vormgegeven, (3) wat ze ervan vonden en welk gevolg dit volgens hen zou hebben gehad op hun profielkeuzeproces of profielkeuze. Het is van belang om te weten dat hierbij een duidelijk onderscheid is gemaakt tussen deze twee onderdelen. Wat participanten aangaven van een profielkeuzebegeleidingsactiviteit te vinden is apart onderzocht van wat deze profielkeuzebegeleidingsactiviteit volgens hun voor gevolg heeft gehad op het profielkeuzeproces of profielkeuze. Dit omdat de mening van een participant over een profielkeuzebegeleidingsactiviteit los kan staan van de ervaren gevolgen die dit heeft gehad voor de profielkeuze. Een voorbeeld hiervan is dat een participant aangaf dat het rangschikken van potentiële beroepen hielp om inzichtelijk te krijgen bij welke vakgebieden eigen interesses lagen, maar dat dit niet had geholpen bij het maken van een profielkeuze. Ondanks dit nuanceverschil richten beide onderdelen zich wel op ervaringen van participanten. Tot slot werd er gevraagd naar (4) suggesties van participanten over deze specifieke profielkeuzebegeleidingsactiviteiten.

Analysemethode

Voor het analyseren van de groepsinterviews uit het onderzoek van Wichgers (2023) werd er gebruik gemaakt van de thematische analyse van Braun en Clarke (2006). Deze methode is een systematische aanpak voor het herkennen, beoordelen en documenteren van thema's in kwalitatieve

gegevens en wordt ingezet binnen de sociale wetenschappen. Hierbij werd het programma ATLAS.ti ingezet. Bij deze thematische analyse werd zowel deductief als inductief te werk gegaan. Deductief werken impliceert dat er tot data gekomen wordt op basis van vooraf bepaalde thema's en deze weerspiegeld worden in de data (Braun & Clarke, 2006). Deze thema's zijn dan ook gebaseerd op reeds bestaand literatuuronderzoek dat in de inleiding staat beschreven. Daarnaast kwamen er relevante nieuwe thema's uit de groepsinterviews naar voren, waardoor er ook inductief te werk is gegaan (Braun & Clarke, 2006). Dit maakt dat er een iteratief proces heeft plaatsgevonden waar tijdens het analyseren gegevens bijgesteld werden, zodat de meest relevante informatie naar voren kwam (Braun & Clarke, 2006). Daarnaast is er op verschillende momenten in het onderzoek gebruik gemaakt van een onafhankelijke onderzoeker, oftewel een externe audit. Deze kritische feedback heeft geleid tot nieuwe inzichten en aanpassingen in de onderzoeksopzet, wat mogelijk de validiteit heeft bevorderd (Lincoln & Guba, 1985).

De eerste stap binnen de thematische analyse is het vertrouwd raken met gegevens (Braun & Clarke, 2006). De getranscribeerde groepsinterviews zijn meerdere malen gelezen om als onderzoeker bekend te raken met de data en tijdens het herlezen werd op zoek gegaan naar het herkennen van opvallende patronen of herhalingen. Wat opviel was dat het meerdere malen voorkwam dat één participant namens de hele groep antwoord gaf op een vraag. Hierbij is ervoor gekozen dat wanneer er geen reactie of tegengeluid werd gegeven door de andere participanten, dit werd beschouwd als een gedeelde opvatting. In de volgende stap werd gestart met het creëren van initiële codes waarbij een code werd toegekend aan relevante data, zoals 'verkennen van eigenschappen' of 'individueel profieladvies'. Na het verzamelen van initiële codes is begonnen met het formuleren van thema's, waarbij meerdere codes werden gekoppeld aan een thema (Braun & Clarke, 2006). Bij de vierde stap is er teruggekeerd naar de data om te onderzoeken of thema's daadwerkelijk waren terug te zien in de data. Hierbij werd ook gekeken of thema's mogelijk gecombineerd of opgesplitst moesten worden. Zo werden de thema's 'mening van participanten' en 'ervaren rol volgens participanten' samengevoegd tot een hoofdthema, namelijk 'mening en ervaren rol volgens participanten'. Dit thema werd vervolgens opgesplitst in meerdere subthema's, zoals 'informatief', 'ondersteunend' en 'bevestigend'. Daarna was het de bedoeling om de bestaande thema's te definiëren en verfijnen, waarmee de essentie van thema's werd bepaald. Tot slot vormden drie hoofdthema's de opbouw van de resultatensectie, te weten 'inhoud en aantal participanten', 'mening en ervaren rol volgens participanten' en 'suggesties van participanten'. Voor een overzichtelijke weergave van het codeboek zie bijlage A.

Resultaten

In dit hoofdstuk staan de resultaten beschreven van twaalf groepsinterviews met 32 participanten op elf verschillende scholen. De resultaten zijn weergegeven aan de hand van drie hoofdthema's. Ten eerste staat beschreven hoeveel participanten hebben deelgenomen aan een profielkeuzebegeleidingsactiviteit en hoe dit volgens hen werd vormgegeven. Vervolgens zijn meningen en ervaren gevolgen volgens participanten op de profielkeuze weergegeven. Zoals eerder benoemd in het onderzoeksinstrument is er een onderscheid gemaakt tussen wat participanten aangeven van een profielkeuzebegeleidingsactiviteit te vinden en wat dit volgens hen voor gevolg heeft gehad op de profielkeuze. Ook is in dit hoofdstuk terug te lezen dat participanten regelmatig iets over een van beide onderdelen lieten weten. Daarnaast toont Figuur 1 de ervaren rol van loopbaankeuzeprogramma's volgens leerlingen op de profielkeuze. Tot slot zullen suggesties die door participanten zijn gegeven voor het verbeteren van profielkeuzebegeleidingsactiviteiten ook benoemd worden. Vanwege het feit dat loopbaankeuzeprogramma's, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten overkoepelende termen zijn waarbinnen meerdere activiteiten of programma's kunnen vallen, zullen deze waar nodig als apart onderdeel worden weergegeven.

Loopbaankeuzeprogramma's

Inhoud en aantal participanten

DeDecaan.net. Vijftien participanten verdeeld over vijf scholen lieten weten dat ze hebben gewerkt met het loopbaankeuzeprogramma DeDecaan.net. Dit wordt door participanten beschreven als een digitale leeromgeving waarin ze opdrachten uitvoeren, testen maken, profiel- en vakinhoudelijke informatie kunnen lezen en werken aan andere profielgerichte onderdelen. In alle vijf de groepsinterviews vermeldden participanten dat ze zich binnen dit programma hebben beziggehouden met het verkennen van vakkenpakketten, profielen, interesses, kwaliteiten, eigenschappen en potentiële beroepen. Twee participanten vertellen expliciet informatie te hebben ontvangen over (vervolg)opleidingen. Daarnaast lieten zeven participanten weten een opdracht te hebben gemaakt waarbij ze potentiële beroepen moesten rangschikken op basis van weinig tot veel interesse voor een desbetreffend vakgebied. Aan de hand van deze gegevens volgde er een individueel profieladvies. Drie participanten lieten weten een presentatie te hebben gegeven over profielen en zeven participanten rapporteerden dat ze het persoonlijke profieladvies (klassikaal) bespraken met de decaan. Tevens gaven zes participanten nadrukkelijk aan dat DeDecaan.net inzicht gaf in hun eigen persoonlijke voortgang en dit resulteerde in een individueel profieladvies.

Leerling 1: Ja dat de eigenschappen van jezelf natuurlijk eigenlijk je persoonlijkheid. En daarna moest je ook gaan kiezen tussen bijvoorbeeld nou twee, twee beroepen en welke vind je dan leuker? En daarom moest je ook zeggen wat dan overbleef. Uh.. nouja zou je twijfel je erover of weet je zeker dat je dat zou willen of juist niet? Interviewer: Mmm. Leerling 1: En daaruit kwam dan volgens mij een profielkeus [sic] en wat echt wel bij je zou kunnen passen.

Qompas. In één groepsinterview lieten drie participanten weten dat het loopbaankeuzeprogramma Qompas werd ingezet om te ondersteunen bij het maken van een profielkeuze. Volgens hen was dit een onlineprogramma waarbij verschillende opdrachten, testen en vragen over zichzelf ingevuld moesten worden, waardoor ze inzicht kregen in eigenschappen en potentiële beroepen. Daarnaast vertelde een participant dat cijfers van vakken ingevuld moesten worden, waardoor inzichtelijk werd bij welke vakken kwaliteiten lagen. Een andere participant liet weten dat al deze onderdelen gezamenlijk resulteerden in een individueel advies voor een passend vakkenpakket: “Dat was zeg maar een groot programma met allemaal testjes en dan kwamen de uitslagen uit. En uiteindelijk had je zeg maar zelf geantwoord welk vakkenpakket het beste bij jou zou passen”.

iQuest. In één groepsinterview lieten vier participanten weten dat ze op school hebben gewerkt met het loopbaankeuzeprogramma iQuest. Volgens hen was dit een kortdurend programma met twee onderdelen: een kaartenopdracht en een computerles. Een participant gaf aan dat er kaarten waren met verschillende vakken en beroepen en dat leerlingen deze kaarten moesten rangschikken van weinig tot veel interesse. Dit diende ingevuld te worden op de computer en op basis van persoonlijke interesses en kwaliteiten kwam hier een individueel profieladvies uit.

Leerling 1: Nou, ja, we hadden dus zeg maar super veel kaartjes. Van.. Ja, vakken en beroepen en dan kon je ze verdelen over rijen, of je het echt heel leuk vond, misschien leuk vond of niet. En dan kon je die daarna kon je die in je computer zetten. En dan.. kreeg je nog gewoon een beetje jouw gegevens te zien.

Droomloopbaan. In één groepsinterview lieten drie participanten weten deel te hebben genomen aan Droomloopbaan. Zij gaven aan dat het programma was opgedeeld in meerdere onderdelen. Het eerste onderdeel was het bijwonen van een hogeschool voorlichting, waarin participanten werden geïnformeerd over de vier profielen, vakkenpakketten en toelatingseisen voor (vervolg)studies. Andere onderdelen waren het bezoeken van een techniekfestival, met als doel het profiel N&T onder de aandacht te brengen, het opstellen van leerdoelen en het voeren van een gesprek over een persoonlijk ontwikkelingsplan.

Mening en ervaren rol volgens participanten

Dedecaan.net. Vijftien participanten lieten weten wat ze van DeDecaan.net vonden. Zeven participanten vermeldden dat het programma had geholpen om een overzicht te krijgen van alle vakken en (vervolg)opleidingen die mogelijk zijn. Daarnaast lieten zeven participanten weten dat de opdracht waarin je potentiële beroepen moest rangschikken hielp om inzichtelijk te krijgen bij welke vakgebieden interesses lagen. Een participant gaf aan al langer een opdracht over kwaliteiten in te willen vullen en vond de uitkomst naar eigen zeggen handig om te zien. In een ander groepsinterview lieten twee participanten weten het rangschikken van potentiële beroepen als lastig te hebben ervaren. Daarnaast rapporteerde een participant de presentaties over profielen aan het begin van het schooljaar als nuttig te ervaren, gezien leerlingen op dat moment nog aan de start van hun profielkeuze stonden en nog niet veel inhoudelijke informatie hadden ontvangen. Daarentegen gaven twee participanten aan dat er een bepaalde opdracht was – namelijk of je een keuze maakt met je hart of met je brein – die als zinloos werd ervaren. Ook lieten drie participanten weten dat sommige opdrachten volgens hen te lang waren of dat er veel herhaling was van vragen. Een participant liet expliciet weten het digitale programma te ervaren als een opvulling van de les en het traject ook niet te hebben afgerond. Deze participant gaf aan de opdrachten met persoonlijk advies onnodig te vinden en hierdoor zelfs het gevoel had in een bepaald hokje te worden geplaatst: *“Maar ik.. Ik denk dat het allemaal geen zin heeft (...). Je wordt heel snel in een hokje geplaatst. Het is gewoon, je moet dingen invullen die je leuk vindt en dan.. Ja, dan rollen er wat studies uit”*.

Tevens rapporteerden vijftien participanten over de ervaren rol van DeDecaan.net op hun profielkeuze. Vier participanten lieten weten dat de informatie over vakken en profielen had geholpen bij het maken van een profielkeuze, omdat het bij twijfel bijdraagt aan een beter beeld van de profielen:

Leerling 1: Ja ik heb wist zelf echt niet nog wat en hoe en zo dus voor mij heeft het ook wel geholpen (...). Interviewer: Oké. Wat denk jij daarover dan? Leerling 2: Nou. Het heeft wel geholpen. Want veel meer informatie en ik wist wel t meteen. Maar als ik niet had gehad, dan was het de keus [sic] veel moeilijker geweest denk ik. Interviewer: En wat heeft dan geholpen, welke lessen of activiteiten? Leerling 2: Nou vooral de informatie welke kant een beetje EM uitkomt en NT uitkomt (...). Interviewer: Voor jou ook die informatie? Leerling 1: Ja.

Vijf participanten vertelden dat ze door het digitale programma meer inzicht hadden gekregen in zowel profielen als individuele vaardigheden, maar dat het hun profielkeuze niet had veranderd. Daarnaast lieten drie participanten weten dat de begeleiding van DeDecaan.net geen bijdrage had gehad in het profielkeuzeproces. Verder kozen drie participanten hetzelfde profiel als hun werd

aangeraden op basis van individuele adviezen, maar beweerden dat ze hier niet door beïnvloed waren. Zij lieten weten voorafgaand al een profiel te hebben gekozen waarvan ze het idee hadden hier goed in te zijn:

Interviewer: Oké. Dus jullie kozen allemaal wel ongeveer, of jullie lijken te gaan kiezen wat uit dat lijstje komt? Leerling 1: Ja. Interviewer: En heeft dat ook te maken met dat lijstje? Leerling 2: Nee, maar dat zijn de vakken waar je het beste in bent. Wij hebben allemaal een profiel gekozen waarvan we denken dat we er wel goed in zijn. Interviewer: Ja. Leerling 2: Dus ik denk dat het daarom uh.. ook gelijk is.

Qompas. Twee participanten vertelden dat ze Qompas als veel werk hebben ervaren. Een andere participant gaf als toevoeging hierop het gevoel te hebben dat bepaalde vragen en opdrachten te vaak werden herhaald: *“Ik had ook nog het gevoel dat sommige dingen dubbel gevraagd worden. Dat ik echt dacht, van waarom moet dat, want ik heb het al ingevuld zonet”.*

Daarnaast legden drie participanten uit welk gevolgen het gebruik van Qompas had op hun daadwerkelijke profielkeuze. Een participant liet weten al een keuze te hebben gemaakt met ouders voordat Qompas werd aangeboden. Hierdoor werd Qompas niet als hulpmiddel ervaren, maar eerder als bevestiging van de voorlopige keuze. Volgens een andere participant leidde de testuitslag van Qompas tot twijfel en het heroverwegen van de voorlopige keuze, maar koos uiteindelijk voor de voorlopige keuze. Een andere participant gaf aan dat de testuitslag hielp om te kiezen tussen twee profielen: *“Het was of natuur en gezondheid of natuur en techniek (...). Ik wou al natuur en gezondheid en kwam ook overal natuur en gezondheid bovenaan en meestal natuur en techniek tweede. Dus ik heb voor natuur en gezondheid gekozen”.*

iQuest. Een participant gaf aan te vinden dat iQuest een bijdrage leverde aan het verkennen van interesses, maar geen inzicht gaf in kwaliteiten. Volgens deze participant moest er zelf nog worden uitgezocht of het individuele profieladvies wel echt bij je past: *“Uh.. Ja.. Je kan wel zeggen dat je E&M kan kiezen, maar dat betekent niet dat je er goed in bent. Dus ik moet wel echt gaan kijken waar ik goed in was en E&M past wel bij mij”.*

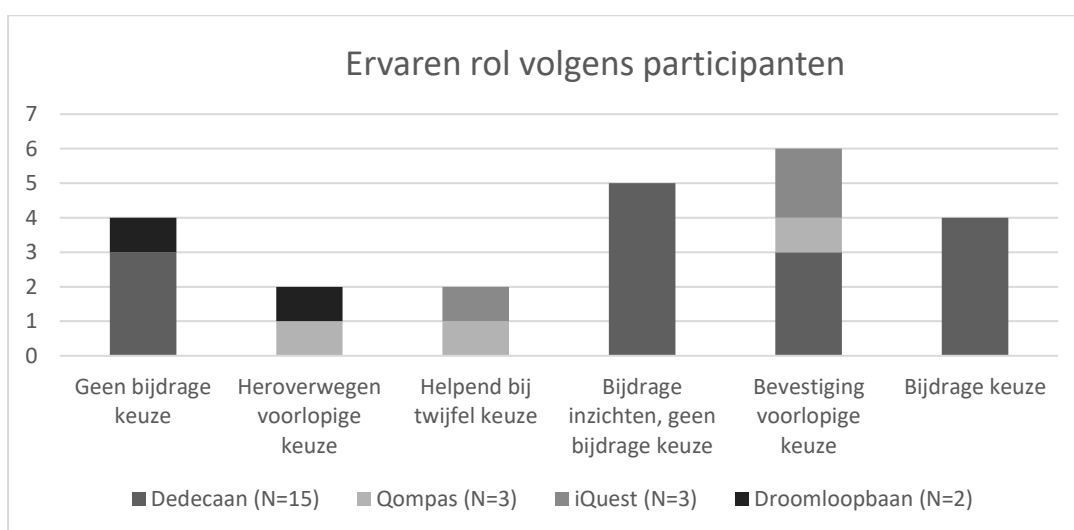
Tevens had de inzet van het loopbaankeuzeprogramma iQuest verschillende gevolgen voor de profielkeuze van drie participanten. Twee participanten rapporteerden het persoonlijke profieladvies van iQuest te hebben ervaren als een bevestiging van hun voorlopige keuze. Een andere participant gaf aan al eerder duidelijk te hebben welke vakken mee te willen nemen, maar dat iQuest had geholpen bij twijfel tussen twee profielen: *“Ik wist al welke vakken ik wou eigenlijk, maar ik wist nog niet helemaal welke profiel precies”.*

Droomloopbaan. Drie participanten lieten weten dat ze de hogeschool voorlichting als leerzaam hebben ervaren, vanwege de inhoudelijke informatie over de toelatingseisen en doorstroommogelijkheden naar (vervolg)studies. Zoals benoemd door een van hen: *“Over studies, wat voor vakken je daar dan op afgestudeerd moet zijn (...). En gewoon over de pakketten, de vooroordelen, je kreeg opdrachtjes of zo. En het was wel, was wel leerzaam”*. Daarbij rapporteerden twee participanten dat de voorlichting had bijgedragen aan een positievere blik over het profiel C&M. Een andere participant liet weten het techniekfestival niet leerzaam te vinden en benoemde dat het niet duidelijk was hoe dit met profielkeuzes te maken had: *“En dat was eigenlijk helemaal niet duidelijk wat je nou moest doen (...). Leerling 1: Nee, het had er-, ik vond eigenlijk niet dat het er wat mee te maken had”*.

Wat betreft de ervaren gevolgen van Droomloopbaan op de profielkeuze verschillen de meningen van participanten. Een participant gaf aan dat er door de informatie van de hogeschool voorlichting een twijfel was ontstaan om naar C&M te switchen, maar uiteindelijk had gekozen om bij de voorlopige profielkeuze te blijven. Een andere participant rapporteerde geen invloed te hebben ervaren van de voorlichting en hield vast aan de voorlopige profielkeuze. Ook het techniekfestival had bij deze drie participanten geen belangstelling gewekt om te overwegen voor het profiel N&T te kiezen. Tot slot merkten alle drie de participanten op dat het opstellen van leerdoelen en het voeren van een gesprek over een persoonlijk ontwikkelingsplan geen bijdrage had gehad in het profielkeuzeproces. Een van hen gaf hierbij aan dat het stellen van doelen had geholpen om eerder te beginnen met leren, maar hier geen directe invloed van had ervaren op de profielkeuze.

Figuur 1

Ervaren rol van loopbaankeuze programma's volgens participanten op profielkeuze

Opmerking. Eén participant heeft geen uitspraak gedaan over de ervaren rol van Droomloopbaan. Deze resultaten zijn niet meegenomen.

Suggesties van participanten

DeDecaan.net. Twee participanten stelden voor om de vragen binnen de opdrachten van DeDecaan.net minder langdradig te maken en soortgelijke vragen niet steeds opnieuw te stellen. Ook een andere participant liet weten dat er een aanpassing in de vragen nodig is.

Leerling 2: En dan had je een hele lange lijst met bijvoorbeeld, ik ga een nieuwe spijkerbroek kopen, en dan moest je dan kiezen of met je hart of met je brein die keuze wilt maken. Interviewer: O. Leerling 2: Dat zijn allemaal onzinnige vragen. Dat vond ik een beetje raar. Leerling 1: Ja. Leerling 2: Ze kunnen beter vragen weghalen en dan gewoon de goede vragen laten.

iQuest. Tot slot stelde een participant dat het effectiever is om iQuest in te zetten nadat leerlingen een duidelijk beeld hebben gevormd van de inhoud van profielkeuzevakken. Volgens deze participant werd het programma te vroeg ingezet, waardoor het bij leerlingen ontbrak aan inhoudelijke informatie: *“Het was ook best vroeg, toen we echt nog niet goed wisten welke vakken en wat alles inhield en zo. Dus dan kreeg je dat veel te vroeg. Verder wist je er niet echt veel over”*.

Oriëntatiestages

Twintig participanten verdeeld over vier scholen lieten weten tijdens het profielkeuzeproces deel te hebben genomen aan een stageactiviteit. Gezien stageactiviteiten qua inhoud en vorm van elkaar verschillen, is er een onderscheid gemaakt tussen de vier genoemde stageactiviteiten. Bij de eerste stageactiviteit mochten participanten op eigen initiatief een stageplek zoeken en bij de tweede stageactiviteit waren zij vooraf ingedeeld. Bij de derde stageactiviteit bezochten participanten fabrieken en bij de laatste stageactiviteit namen participanten deel aan een loopbaanoriëntatie evenement. In de resultatensectie die volgt zal ter verduidelijking bovenstaande volgorde aangehouden worden.

Inhoud en aantal participanten

In drie groepsinterviews lieten acht participanten verdeeld over twee scholen weten dat ze op basis van eigen interesse een bedrijf of organisatie moesten benaderen met de vraag of ze hier een dag mochten meelopen. In twee andere groepsinterviews gaven zes participanten verdeeld over twee scholen aan dat ze door school werden ingedeeld in groepen om bedrijven te bezoeken en een dag mee te kijken in de organisatie. In een ander groepsinterview vertelden drie participanten dat ze waren langs geweest bij verschillende fabrieken, met als doel om leerlingen te enthousiasmeren voor beroepen met een technische achtergrond en deze onder de aandacht te brengen. Daarnaast vertelden drie

participanten te hebben deelgenomen aan ChecktheBizz, een loopbaanoriëntatie evenement dat leerlingen kennis laat maken met verschillende bedrijven in de praktijk. Hierbij moesten leerlingen voorafgaand hun interesse voor vakken doorgeven en op basis daarvan werden zij ingedeeld bij een bedrijf.

Mening en ervaren rol volgens participanten

Acht participanten gingen dieper in op wat zij vonden van het bezoeken van bedrijven die zij op basis van eigen interesse hadden uitgekozen of welke rol dit had gespeeld in hun profielkeuze. Vijf participanten gaven aan te hebben meegelopen bij een organisatie binnen het vakgebied waar eigen interesses lagen, hier werkzaamheden mochten uitvoeren en lieten weten dat dit een leuke ervaring was. Tevens benoemden deze participanten het als zinvol te hebben ervaren om mee te lopen bij een vakgebied waar eigen interesse lagen, gezien het feit dat op deze manier onderzocht kon worden of eigen voorafgaande verwachtingen kloppend waren en dit hielp bij de profielkeuze:

Leerling 2: Ik was bij hoofd medical steward, dus. Bij [voetbalclub]. Leerling 3: Oh. Mooi.. Leerling 2: In de toekomst kijken wat ze allemaal doen als een speler geblesseerd is, fysio kon ik zien en zo. Een beetje verschillende dingen ook. Interviewer: En dacht je daardoor ook van o dit lijkt me wel of niet iets voor mij? Leerling 2: Ja. Nou op zich dacht ik wel dat zo iets me wel leuk zou lijken. Interviewer: En dat was toen ook zo? Leerling 2: Ja.

Daarnaast liet een van deze participanten weten op een ander moment ook te hebben meegelopen bij een andere organisatie, maar daar geen werkzaamheden mocht uitvoeren en enkel overleggen mocht bijwonen. Dit kenmerkte de participant als een ervaring die niet leuk was en niet heeft geholpen bij de profielkeuze: *“Maar daar gingen ze allemaal overleggen [onverstaanbaar], en ik snapte er dan niks van omdat het dan daarover gaat. Ik snapte dat niet echt. Dus het was er maar gewoon bij zitten”*. Twee andere participanten gaven ook aan te hebben meegelopen bij een organisatie waar van tevoren hoge verwachtingen van waren en hier werkzaamheden mochten uitvoeren, maar er daardoor achter kwamen dat het vakgebied niet aansloot bij interesses: *“Nou ik dacht vroeger altijd dat ik een binnenhuisarchitect wilde worden, maar toen ben ik meegelopen met zo'n bedrijf. En aan het eind van de dag dacht ik, dat gaat hem niet worden (...). Beetje saai vond ik het”*. Bovendien lieten deze participanten expliciet weten dat dit inzicht hielp bij het maken van een profielkeuze, omdat bepaalde vakgebieden op deze manier werden uitgesloten. Ook gaf een participant aan een dag mee te hebben gelopen bij een bedrijf waar voorafgaand hoge verwachtingen van waren, maar hier geen werkzaamheden mocht

uitvoeren die een realistisch beeld gaven over de inhoud van de baan. Deze participant rapporteerde dat het meelopen niet als nuttig werd ervaren voor het maken van een profielkeuze:

Leerling 3: Uh.. Ik ging met een vriendin van mij bij een sportschool (...). Moesten de hele dag, beetje vaatwasser en zo inruimen. (...) En we hielpen eigenlijk de receptioniste. Maar als bijvoorbeeld een personal trainer of zo, dat lijkt me wel leuk. Maar niet wat we deden. Interviewer: Nee. Oké. En dacht je van tevoren dat je wel meer met sport bezig mocht zijn die dag? Leerling 3: Nou.. Nou, ik dacht meer een beetje meekijken met wat lessen. Interviewer: Ja. Leerling 3: Of iemand helpen. Maar we deden echt niks (...). Interviewer: En in zo'n sportschool werken, dat lijkt je wel leuk voor uh.. als baan? Leerling 3: Ja iets van trainer of zo.

Zes andere participanten legden uit wat zij vonden van het bezoeken van bedrijven waar zij door school bij waren ingedeeld of welke rol dit had gespeeld in hun profielkeuze. Twee participanten vertelden alleen informatie te hebben ontvangen en geen werkgerelateerde taken uit te hebben gevoerd, waardoor de activiteit niet als interessant werd ervaren en niet had geholpen bij hun profielkeuze. Twee andere participanten merkten op bij een verkeerde plek te zijn ingedeeld en ook zij gaven terug dat het niet had aangesloten bij hun interesses. In een ander groepsinterview vertelde een participant voorafgaand hoge verwachtingen te hebben van het bedrijfsbezoek, maar gedurende de dag geen werkgerelateerde taken uit mocht voeren en hierdoor geen duidelijk beeld had gekregen van het vakgebied. Het bedrijfsbezoek was dan ook als niet nuttig ervaren: *“Want ik was gewoon, voor hun was ik gewoon zo'n kleuter die zo, die je gewoon aan het werk moet zetten, gewoon om iets te doen. Op een gegeven moment moest ik ook nun [sic] afwas opruimen”*. Een andere participant vertelde te zijn ingedeeld op een plek dat in eerste instantie niet de voorkeur had, maar gedurende de dag met verschillende werknemers meeliep en taken uit mocht voeren, wat meer inzicht opleverde in de werkzaamheden. Deze participant heeft dit naar eigen zeggen als leuk en nuttig ervaren, aangezien het bevestigde dat dit vakgebied niet aansloot bij persoonlijke interesses en dit hielp bij het maken van een profielkeuze:

Leerling 1: (...) Moest ik, mocht met een programma een beetje zonnepanelen op huizen doen of zoiets. Met dat programmaatje. En moest ook, ehm, hoe noem je dat, sorteerwerk doen. (...) mocht ook mee naar het stadion van [plaats], want daar leggen ze zonnepalen op (...). Leerling 1: Ja, het was wel leuk, maar het waren gewoon lange dagen en voor mij is 't niet echt iets om later te doen, maar was wel leuk.

Daarnaast gingen drie participanten dieper in op hun ervaring met het bezoeken van fabrieken. Een participant gaf aan bij het bezoek een toren van marshmallows en satéprikkers te hebben gemaakt en dit naar eigen zeggen als nutteloos te hebben ervaren. Twee andere participanten lieten weten een

elektriciteitsfabriek te hebben bezocht, maar dit hun interesse niet had opgewekt: *“Interviewer: Maar jullie hadden van tevoren ook al geen interesse in dat type werk, die type studies? Leerling 2: Nee (...). Interviewer: Jullie dachten toen ook helemaal niet van o, dit is eigenlijk wel leuk? Leerling 1: Nee”*.

Tot slot lieten drie participanten weten wat ze vonden van hun deelname aan ChecktheBizz en welke rol dit had gespeeld bij hun profielkeuze. Een participant vertelde dat ze op basis van hun interesse voor vakken ingedeeld werden bij bedrijven, maar dat beide bedrijven niet overeenkwamen met eigen interesses. Daarnaast bestempelde een participant het bedrijfsbezoek als saai en beweerde dat het geen indruk had gemaakt. Een andere participant liet weten het eerste bedrijfsbezoek als saai te ervaren, maar merkte op dat het tweede bedrijfsbezoek enige interesse had opgewekt. Volgens deze participant werd er een duidelijke en informatieve uitleg gegeven. In het algemeen stelden de drie participanten dat ChecktheBizz niet had geholpen bij hun profielkeuze.

Suggesties van participanten

Twee participanten stelden voor om in het vervolg leerlingen in te delen op basis van eigen interesses in plaats van leerlingen op willekeurige wijze in te delen: *“Ja, en ook van die, als we worden ingedeeld vind ik ook dat ze het beter moeten indelen op je interesses (...). Leerling 2: Ja, niet gewoon uh.. gewoon een persoon kiezen. Leerling 3: Niet willekeurig”*.

Loopbaankeuzetesten

Inhoud en aantal participanten

Acht participanten verdeeld over drie scholen lieten weten tijdens het profielkeuzeproces gebruik te hebben gemaakt van een loopbaankeuzetest. In twee groepsinterviews vermeldden vier participanten dat de profielkeuzetest bestond uit het rangschikken van beroepen op basis van weinig tot veel interesse en het beantwoorden van vragen. Volgens deze participanten kwam hier vervolgens een uitslag uit dat aangeeft welk profiel het beste bij de leerling past. In een ander groepsinterview benoemden vier participanten gebruik te hebben gemaakt van de identitest. De uitkomsten waren hierbij niet gericht op vakken en profielen, maar op wat voor type persoon de leerling is, welke eigenschappen diegene bezit en daarnaast gaf het ook inzicht in een cluster van beroepen dat bij de leerling zou kunnen passen.

Mening en ervaren rol volgens participanten

Drie participanten ging dieper in op welke rol het gebruik van een profielkeuzetest had gespeeld bij hun profielkeuze. Drie participanten lieten weten de uitslag van de profielkeuzetest als bevestiging van de daadwerkelijke profielkeuze te hebben ervaren, aangezien de uitkomst overeenkwam met de

voorlopige keuze. Een van deze participanten gaf aan de keuze te hebben heroverwogen als was gebleken dat de uitslag niet gelijk was aan de voorlopige keuze:

Interviewer: En dacht je daardoor ook een beetje 'Nou, dat is wel een goed idee om dat te gaan doen'?
Leerling 2: Ja, ja, want, zeg maar, soort van bevestiging of zo. Interviewer: Ja. Oké. En stel nou dat er heel iets anders uit de test was gekomen, wat denk je dat je dan had gedaan? Leerling 2: Ik denk dat ik dan, gewoon, nog even had gekeken of economie en maatschappij dan wel de beste keuze was. Dan had ik nagedacht.

Daarnaast rapporteerden vier participanten wat zij vonden van de identitest of welke rol dit had gespeeld bij hun profielkeuze. Twee participanten lieten weten dat de uitkomsten van potentiële beroepen overeenkwamen met eigen interesses. Volgens deze participanten ontstonden er door de identitest geen nieuwe inzichten, aangezien persoonlijke interesses voor de testuitslag al bekend waren. Desondanks ervoeren de participanten dit wel als een bevestiging van hun profielkeuze:

Leerling 1: Uh.. Bij mij kwam er ook horeca uit ook. Interviewer: Oké. En dacht je daardoor ook, nou dat lijkt me wel wat voor mij? Leerling 1: Nee, mijn ouders zitten zelf ook in de horeca, dus dan krijg je dat wel een beetje mee. Dat vond ik altijd al, vind ik altijd al heel erg leuk.

Twee andere participanten rapporteerden geen idee meer te hebben van de testuitslag. Hierbij werd opgemerkt dat de identitest dan ook geen rol had gespeeld bij het maken van een profielkeuze. Een van deze participanten liet weten sommige onderdelen als leuk te hebben ervaren, maar zich er tegelijkertijd niet meer veel van te kunnen herinneren: *“Interviewer: En bij jou uit die test? Weet je dat nog? Leerling 2: Ik weet nog wel dat ik bij sommige dingen dacht van o, dat is wel leuk. Maar ik weet het echt niet zo goed meer”*.

Suggesties van participanten

Een participant vermeldde dat het inzetten van een identitest mogelijk effectiever is bij het kiezen van een vervolgstudie dan bij het maken van een profielkeuze: *“Ik denk dat het meer is, als je een studie gaat kiezen. Dat het dan meer nuttig, dat het dan meer nuttiger is”*.

Discussie

In dit onderzoek is gekeken naar ervaringen van havisten met loopbaankeuzeprogramma's, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten. Dit hoofdstuk begint met het beantwoorden van de

onderzoeksvraag voor deze onderzochte profielkeuzebegeleidingsactiviteiten en daarna worden de uitkomsten geïnterpreteerd in het licht van eerder onderzoek.

Uit dit onderzoek kwam naar voren dat een groot aantal participanten loopbaankeuzeprogramma's heeft ervaren als hulpmiddel bij het inzichtelijk maken van vakken, profielen, kwaliteiten, interessegebieden, (vervolg)opleidingen en potentiële beroepen. Desondanks rapporteerden een aantal participanten onderdelen van Dedecaan.net en Qompas, zoals het maken van opdrachten en testen, als veel werk of zelfs onnodig te hebben ervaren. Samengevat liet de meerderheid van de participanten weten een loopbaankeuzeprogramma te hebben ervaren als hulpmiddel bij het maken van een profielkeuze. Een groot deel van de participanten gaf aan dat het had geholpen bij het kiezen van een profiel, bij het kiezen tussen twee profielen of het heroverwegen van de eerste keuze. Ook resulteerde het voor een aantal participanten in een bevestiging van de voorlopige keuze. Daarnaast lieten een paar participanten weten dat het loopbaankeuzeprogramma inzicht in profielen had opgeleverd, maar niet had geleid tot een verandering in de profielkeuze. Verder rapporteerden enkele participanten geen bijdrage te hebben ervaren.

Ondanks de verschillende gradaties in ervaren gevolgen die participanten rapporteerden, blijken loopbaankeuzeprogramma's over het algemeen een vorm van ondersteuning te bieden bij het profielkeuzeproces. Kijkend naar de globale overeenkomst tussen loopbaankeuzeprogramma's kan worden opgemerkt dat in het bijzonder de individuele adviezen worden ervaren als ondersteunend. Zo rapporteerde een groot deel van de participanten door middel van individuele testen en opdrachten inzicht te hebben gekregen in interesses en vaardigheden of het te hebben ervaren als hulpmiddel of bevestiging bij het maken van een (voorlopige) profielkeuze.

Deze resultaten lijken overeen te komen met eerdere onderzoeken. Zo blijkt namelijk uit onderzoek van Garcia (2021) dat de inzet van een computerprogramma, met als doel om leerlingen inzicht te geven in eigen interesses, een positieve bijdrage kan hebben op schoolloopbaanbeslissingen. Ook ander onderzoek toont aan dat digitale loopbaankeuzeprogramma's kunnen bijdragen aan het maken van een weloverwogen keuze (Korpershoek et al., 2022). Tegelijkertijd zijn de resultaten binnen het huidige onderzoek tegenstrijdig met de Entertainment-Education (Singhal & Rogers, 2002) en het onderzoek van Nota et al. (2016), waarin zij benoemen dat de inzet van digitale programma's en online entertainment ervoor kan zorgen dat informatie op een aantrekkelijke manier wordt aangeboden en dit de betrokkenheid bij het verkennen van persoonsgegevens en profielen vergroot.

Een verklaring voor deze tegenstrijdigheden ligt mogelijk in het feit dat online platforms niet per definitie lijken bij te dragen vanwege hun online entertainment, maar omdat digitale programma's het mogelijk maken om individuele testen af te nemen en hiermee persoonlijke adviezen te

ontwikkelen per leerling. In dit onderzoek komt namelijk naar voren dat participanten persoonlijke adviezen, die mogelijk werden gemaakt door online testen en digitale opdrachten vanuit de loopbaankeuzeprogramma's, als ondersteunend hebben ervaren voor het profielkeuzeproces en profielkeuze. Deze inzichten komen overeen met bestaande literatuur waarin wordt aangetoond dat gepersonaliseerde digitale leeromgevingen, die individueel maatwerk bieden, zich automatisch aanpassen aan persoonlijke voorkeuren. Dit leidt vervolgens tot op maat gemaakte aanbevelingen en dit kan het individuele advies verbeteren (Jeevamol et al., 2019).

Als tweede onderdeel van profielkeuzebegeleidingsactiviteiten werden oriëntatiestages onderzocht. Uit de resultaten bleek dat participanten het als nuttig en zinvol hadden ervaren om mee te lopen op een plek waar eigen interesses lagen en waar zij werkgerelateerde taken mochten uitvoeren. Participanten lieten weten dat dit een duidelijk beeld van het beroep had opgeleverd en dit hielp bij het maken van een profielkeuze. Een ander deel van de participanten was niet in de gelegenheid geweest om werkgerelateerde taken uit te voeren en zij gaven aan de stage niet als nuttig te hebben beschouwd voor de profielkeuze. Twee participanten lieten nadrukkelijk weten voorafgaand geen interesse te hebben in het vakgebied, maar het meelopen als nuttig te hebben ervaren. Het uitvoeren van werkzaamheden bevestigde eigen verwachtingen en dit hielp bij de profielkeuze. Verder vertelden een aantal participanten te hebben meegelopen bij een plek dat niet hun interesse had en rapporteerden achteraf dat het geen indruk had gemaakt.

Al met al komt uit deze resultaten naar voren dat het voor zowel ervaringen als het maken van een profielkeuze belangrijk lijkt te zijn om aan te sluiten bij interesses en leerlingen te laten kennismaken met werkzaamheden binnen een vakgebied. Het belang van het aansluiten bij interesses van leerlingen komt overeen met inzichten uit de literatuur waaruit al eerder is gebleken dat dit een rol vervult binnen het leerproces (Hidi, 1990). Dit omdat leerlingen mogelijk gemotiveerder zijn om zich in te zetten wanneer activiteiten als interessant worden beschouwd (Vansteenkiste et al., 2007; Hammink & Hoeven, 2013) en deze motivatie een belangrijke voorspeller lijkt bij schoolloopbaanbeslissingen (Lazarides et al., 2016).

Niet alleen het aansluiten bij interesses, maar ook het belang om leerlingen te laten kennismaken met werkzaamheden binnen het vakgebied komen overeen met conclusies vanuit eerdere onderzoeken. Uit dit onderzoek blijkt dat participanten die tijdens het meelopen werkzaamheden mochten verrichten, dit als nuttig en zinvol ervaarden. Participanten lieten weten dat dit een duidelijk beeld van het vakgebied opleverde en dit hielp bij het kiezen van een profiel. Dit sluit aan bij de bevindingen van Kuijpers (2019) en Petit et al. (2019), namelijk dat een stage doorgaans effectiever is

wanneer leerlingen een actieve rol hebben en dat dit helpt om een duidelijk beeld te krijgen van beroepen en interessegebieden. Daarnaast liet een deel van de participanten weten geen actieve rol te hebben gehad en het daardoor niet als nuttig te hebben beschouwd voor hun profielkeuze. Ook dit komt overeen met resultaten uit de literatuur. In onderzoek is namelijk aangetoond dat een actieve rol leerlingen de kans geeft om eigen verwachtingen en (voor)oordelen over vakgebieden bij te stellen (Petit et al., 2019) en dit kan helpen bij het maken van loopbaankeuzes (Kuijpers & Meijers, 2015). Immers hebben deze participanten niet de kans gekregen om hun verwachtingen te toetsen, wat mogelijk een verklaring is waarom het niet heeft bijgedragen aan de profielkeuze.

Echter is het van belang om kritisch te zijn, gezien onderzoek uitwijst dat verschillende factoren de stage-ervaring kunnen beïnvloeden en de verantwoordelijkheid niet alleen bij de stageplek ligt. Inzichten uit Woodside et al. (2011) tonen aan dat stage-ervaringen onder andere afhankelijk zijn van wederzijdse betrokkenheid tussen de stagebegeleider en de stagiair. Ander onderzoek sluit hierbij aan en stelt dat de houding van leerlingen hier ook een rol in kan spelen. Het hebben van een actieve rol lijkt namelijk afhankelijk van de motivatie, inzet en actieve houding die een stagiair aanneemt (Holyoak, 2013). Ook is gebleken dat stagebegeleiders regelmatig onvoldoende zijn geïnformeerd over hun rol als begeleider en de verwachtingen die hieraan worden gesteld, wat het aansluiten bij de behoefte van leerlingen kan belemmeren (Zehr & Korte, 2020).

Als laatste onderdeel van de profielkeuzebegeleidingsactiviteiten werden loopbaankeuzetesten onderzocht. Uit de resultaten bleek dat het grootste gedeelte van de participanten de uitslag van de profielkeuzetest als bevestiging van de (voorlopige) profielkeuze had ervaren, maar dat het geen nieuwe inzichten had opgeleverd gezien eigenschappen en interesses al bekend waren. Enkele participanten benoemden geen herinnering meer te hebben aan de uitkomsten van de testen, waardoor gesteld kan worden dat deze profielkeuzebegeleidingsactiviteit geen indruk heeft gemaakt. Hierdoor lijkt er in eerste instantie geen directe rol van loopbaankeuzetesten op het inzichtelijk krijgen van kwaliteiten en valkuilen en kunnen er geen uitspraken worden gedaan over hoe dit heeft bijgedragen aan het profielkeuzeprocess.

Deze uitkomsten liggen niet in lijn met de literatuur, waaruit blijkt dat kwaliteits- en beroepskeuzetesten bijdragen aan het inzichtelijk maken van persoonseigenschappen (Sabauri, 2017) en het nemen van loopbaanbeslissingen (Li et al., 2011). Enerzijds kan een verklaring zijn dat de loopbaankeuzetesten te laat zijn aangeboden en inzichten al waren verkregen door andere profielkeuzebegeleidingsactiviteiten. Anderzijds is het mogelijk dat loopbaankeuzetesten wel hebben bijgedragen, maar dat leerlingen hier niet bewust van zijn (Baumeister & Bargh, 2014). Echter hebben participanten de uitkomsten wel ervaren als een bevestiging van de voorlopige profielkeuze, waardoor

met enige voorzichtigheid gesteld kan worden dat dit het vertrouwen in het kiezen van een profiel heeft vergroot.

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat binnen loopbaankeuzeprogramma's met name de individuele (profiel)adviezen als ondersteunend zijn ervaren bij het maken of bevestigen van een (voorlopige) profielkeuze. Ervaringen rondom oriëntatiestages wijzen uit dat stageplekken doorgaans effectiever blijken wanneer deze aansluiten bij persoonlijke interesses en als er de mogelijkheid is tot het uitvoeren van beroepsgerelateerde werkzaamheden. Anderzijds benadrukt voorafgaand onderzoek dat het een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van zowel de stagebegeleider als de stagiair (Holyoak, 2013; Woodside et al., 2011; Zehr & Korte, 2020). Loopbaankeuzetesten bieden vooral een bevestiging van de (voorlopige) profielkeuze.

Sterke punten en beperkingen van het onderzoek

Een sterk punt van dit onderzoek is dat er onderzoek is verricht naar een thema waar tot op heden nog maar weinig bekend over is. Dit onderzoek heeft namelijk bijgedragen aan het in kaart brengen van ervaringen van een aantal Nederlandse havisten met loopbaankeuzeprogramma's, oriëntatiestages en loopbaankeuzetesten.

Een ander sterk punt is dat er een iteratief proces heeft plaatsgevonden, wat tevens een kwaliteitskenmerk is van kwalitatief onderzoek (Lucassen et al., 2018). Een iteratief proces staat bekend om het inzetten van meerdere strategieën, waarbij de wisselwerking hiertussen leidt tot een flexibel aanpassingsvermogen aan veranderende omstandigheden of nieuwe inzichten (Baarda, 2014). Binnen dit onderzoek heeft er een wisselwerking plaatsgevonden door het inzetten van zowel een deductieve als inductieve benadering. In de startfase van het onderzoek lag de focus vooral op het deductief werken, gezien er naar aanleiding van literatuuronderzoek bepaalde thema's en ideeën ontstonden. Zo wezen verschillende onderzoeken uit dat een actieve rol tijdens stage kan helpen om eigen verwachtingen te kunnen onderzoeken. Vervolgens verschoof tijdens het analyseren de focus naar het inductief werken, waardoor nieuwe en relevante informatie uit de resultaten naar voren kwam. Zo was een van deze inzichten dat het individuele (profiel)advies dat participanten ontvingen vanuit loopbaankeuzeprogramma's een helpende factor was bij het maken van een profielkeuze. Dit terwijl vooraf het idee heerste dat online entertainment binnen interactieve loopbaankeuzeprogramma's de helpende factor was bij het maken van een weloverwogen profielkeuze. De wisselwerking tussen het deductief en inductief werken volgens de thematische analyse van Braun & Clarke (2006) heeft ervoor gezorgd dat tijdens het analyseren gegevens bijgesteld werden, waardoor de meest relevante informatie naar voren kwam.

Tevens is een volgend sterk punt dat er gebruik is gemaakt van groepsinterviews. Het voordeel van het inzetten van groepsinterviews ten opzichte van individuele interviews bij leerlingen is dat ze geneigd zijn meer te vertellen, omdat ze het minder spannend vinden en positief op elkaar reageren (Lewis, 1992). Daarnaast is het ook een efficiëntere manier van data verzamelen, omdat meer leerlingen geïnterviewd kunnen worden in minder tijd (Frey & Fontana, 1991). Daarentegen zitten hier ook beperkingen aan. Het gevaar bij groepsinterviews is dat er een kans bestaat dat leerlingen elkaar onderling beïnvloeden, wat maakt dat de objectiviteit van het onderzoek kan afnemen (George, 2012). Een ander nadeel was dat het meerdere malen voorkwam dat één leerling namens de groep antwoord gaf op een vraag, waardoor persoonlijke ervaringen van andere leerlingen niet ter sprake kwamen. Dit kan zowel de resultaten hebben beïnvloed als gevolgen hebben gehad voor de betrouwbaarheid (Frey & Fontana, 1991). Daarom is er bij het startpunt van het analyseren voor gekozen, dat wanneer medeleerlingen geen reactie of tegengeluid geven op uitspraken van andere leerlingen, dit wordt gezien als een gedeelde mening. Door deze aanpak bij alle groepsinterviews te handhaven is er geprobeerd om de consistentie te verhogen (Saini & Shlonsky, 2012).

Daarnaast is er ook een complexiteit van interviewen geconstateerd tijdens het analyseren van groepsinterviews, namelijk dat participanten tegenstrijdige antwoorden rapporteerden. Zo vermeldden sommige participanten bijvoorbeeld dat een profielkeuzebegeleidingsactiviteit had geholpen bij het inzichtelijk maken van profielen, maar lieten vervolgens weten dat dit geen rol had gespeeld bij het maken van een profielkeuze. Deze inconsistentie en tegenstrijdige informatie kan een vertekend beeld opleveren, wat de betrouwbaarheid kan beïnvloeden (Roulston, 2013). Tegelijkertijd is het ook een interessante bevinding, omdat dit aantoont dat mensen niet altijd doorhebben onbewust te zijn beïnvloed (Baumeister & Bargh, 2014). Deze tegenstrijdigheden zijn tijdens het herlezen en vertrouwd raken met de gegevens al geconstateerd. Om het risico op subjectiviteit en eigen interpretatie van de onderzoeker te vermijden, is ervoor gekozen om zo dicht mogelijk bij de ervaringen van participanten te blijven en zo de betrouwbaarheid te vergroten (Fossey et al., 2002). Daarom is er bewust voor gekozen om binnen de resultatensectie een onderscheid te maken in wat participanten aangeven van een profielkeuzebegeleidingsactiviteit te vinden en wat dit volgens hun voor gevolg heeft gehad op de profielkeuze.

Een andere beperking van dit onderzoek is dat de codering van transcripten maar door één onderzoeker is uitgevoerd, ondanks dat het inzetten van meerdere onafhankelijke onderzoekers een kwaliteitscriterium is binnen het kwalitatief onderzoek (Lucassen et al., 2018). Dit maakt dat het niet mogelijk was om bevindingen door meerdere onafhankelijke onderzoekers te laten bevestigen of andere invalshoeken te belichten. Hierdoor kunnen de betrouwbaarheid en de kwaliteit van het onderzoek zijn afgenomen (Carter et al., 2014).

Ook heeft dit onderzoek beperkingen vanwege het verschil in participanten die deel hebben genomen aan profielkeuzebegeleidingsactiviteiten. Zo zijn de aantallen participanten die hebben deelgenomen aan loopbaankeuzeprogramma's meer dan de helft zo groot als participanten die hebben deelgenomen aan loopbaankeuzetesten. Dit maakt dat er bij het onderdeel loopbaankeuzetesten constatering is gedaan op basis van een gering aantal ervaringen, waardoor het risico kan zijn ontstaan dat dit geen volledig beeld geeft van de werkelijkheid (Oppong, 2013). Een andere beperking is dat er door het geringe aantal participanten na elk interview nog nieuwe informatie naar voren kwam, waardoor er geen theoretische saturatie heeft plaatsgevonden en hierdoor kan de validiteit van het onderzoek zijn afgenomen (Saunders et al., 2017).

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek en implicaties voor de praktijk

In dit onderzoek zijn enkel ervaringen van een aantal havisten met profielkeuzebegeleidingsactiviteiten in kaart gebracht. Voor vervolgonderzoek zal het interessant zijn om te onderzoeken in hoeverre de bevindingen uit dit onderzoek van toepassing kunnen zijn op andere onderwijsniveaus. Ook zal het waardevol zijn om in toekomstige studies meerdere onderwijsniveaus mee te nemen en deze onderling met elkaar te vergelijken, zodat mogelijke overeenkomsten en verschillen zichtbaar worden.

Een volgende aanbeveling voor vervolgonderzoek zou zijn om de codering van transcripten op onafhankelijke wijze door meerdere onderzoekers te laten uitvoeren. Dit maakt het mogelijk om bevindingen te bevestigen of andere invalshoeken te belichten en dit kan de betrouwbaarheid en kwaliteit van het onderzoek verhogen (Carter et al., 2014).

Een andere aanbeveling voor vervolgonderzoek zou zijn om bij het selecteren van deelnemers rekening te houden met het opstellen van vergelijkbare groepen participanten. Dit omdat de aantallen participanten per profielkeuzebegeleidingsactiviteit zeer uiteenlopend zijn geweest. Hoewel de representativiteit binnen kwalitatief onderzoek in essentie niet draait om aantallen maar om het vormen van een volledig beeld van meningen of ervaringen (Levitt, 2021), zou het inzetten van een minimaal aantal participanten kunnen bijdragen aan een vollediger beeld van de werkelijkheid (Oppong, 2013). Tevens zou het inzetten van een grotere groep participanten kunnen bijdragen aan theoretische saturatie. Dit wil zeggen dat er genoeg data is verzameld om conclusies te mogen trekken en dit verhoogt de validiteit van het onderzoek (Saunders et al., 2017).

Daarnaast kwam uit dit onderzoek naar voren dat het grootste gedeelte van de participanten een vorm van ondersteuning had ervaren door profielkeuzebegeleidingsactiviteiten, al waren er verschillende gradaties. Sommige participanten lieten weten dat het had geholpen bij het maken van een profielkeuze, voor anderen was het een bevestiging of had het bijgedragen aan het inzichtelijk

maken van bijvoorbeeld profielen, kwaliteiten of interesses. Tegelijkertijd is in dit onderzoek opgemerkt dat scholen hun eigen begeleidingsaanbod samenstellen en hierdoor de vorm en inzet van profielkeuzebegeleidingsactiviteiten verschilt. Zo lieten sommige participanten weten maar aan een of twee profielkeuzebegeleidingsactiviteiten te hebben deelgenomen, terwijl bij andere participanten dit aantal aanzienlijk hoger lag. Om die reden zou een algemene aanbeveling voor de praktijk zijn om landelijke richtlijnen op te stellen voor het aanbieden van een profielkeuzebegeleidingsaanbod. Dit zou de profielkeuzebegeleiding van scholen mogelijk verbeteren, gezien eerdere onderzoeken ook hebben bevestigd dat het inzetten van een combinatie aan profielkeuzebegeleidingsactiviteiten kan bijdragen aan het maken van een weloverwogen profielkeuze (Choi et al., 2015; Korpershoek et al., 2006). Daarnaast zal een minimaal aanbod van profielkeuzebegeleidingsactiviteiten de kans op gelijke behandeling voor alle leerlingen kunnen vergroten, wat maakt dat leerlingen meer gelijke kansen krijgen en ongelijkheid betreft de profielkeuzebegeleiding wordt weggenomen (Calabrese Barton & Tan, 2020).

Ook zijn er binnen dit onderzoek suggesties aangedragen over de inhoud en inzet van de drie onderzochte profielkeuzebegeleidingsactiviteiten. De eerste suggestie is een aanbeveling voor het loopbaankeuzeprogramma DeDecaan.net. Hoewel participanten rapporteerden dat het in de basis een ondersteunend programma is geweest, wordt geadviseerd om een aanpassing te maken in de opdrachten. Participanten bevelen aan om bepaalde opdrachten minder langdradig te maken en soortgelijke vragen niet steeds opnieuw te stellen. Wellicht zou dit de betrokkenheid van leerlingen kunnen vergroten aangezien het aansluiten bij interesses de motivatie van leerlingen kan vergroten (Hammink & Hoeven, 2013). Anderzijds is het belangrijk om hier kritisch op te zijn, gezien de opbouw van opdrachten ook een belangrijke functie kan hebben. Zo kunnen herhaalde vragen bewust zijn ingezet om te controleren of gegeven antwoorden met elkaar overeenkomen. Dit is bijvoorbeeld van belang als leerlingen een individueel (profiel)advies ontvangen, aangezien leerlingen tussentijds beïnvloed kunnen worden door omgevingsfactoren en dit een rol kan spelen bij de profielkeuze (Denessen et al., 2015; Frenzel et al., 2009; Lazarides et al., 2016; Zhang et al., 2018). Om die reden zal het belangrijk zijn om na te gaan of eerder gegeven antwoorden nog steeds accuraat zijn.

Een andere aanbeveling voor scholen is de werkwijze rondom oriëntatiestages. Participanten stelden voor om leerlingen in het gevolg zelf een stageplek te laten kiezen, in plaats van leerlingen willekeurig in te delen bij bedrijven of organisaties. Zowel uit huidig als eerder onderzoek is gebleken dat dit interesses en inzet van leerlingen vergroot en dat op deze manier verwachtingen over een vakgebied onderzocht kunnen worden (Petit et al., 2019). Dit kan uiteindelijk meer inzichten geven voor de profielkeuze. Anderzijds biedt het willekeurig indelen van leerlingen ook voordelen. Als

leerlingen zich oriënteren op vakgebieden waar zij in eerste instantie geen interesse voor hebben, kan het zijn dat onontdekte interesses voor potentiële beroepen zichtbaar worden.

Verder kwamen de resultaten van dit onderzoek overeen met eerdere onderzoeken (Kuijpers & Meijers, 2015; Petit et al., 2019) waaruit naar voren kwam dat stages doorgaans effectiever zijn wanneer leerlingen een actieve rol hebben. Tegelijkertijd bleek uit dit huidige onderzoek dat niet alle participanten het gevoel hadden gehad actief te zijn betrokken. Eerdere onderzoeken wijzen uit dat dit meerdere verklaringen kan hebben. Stagebegeleiders blijken vaak onvoldoende te zijn geïnformeerd over hun rol (Zehr & Korte, 2020) en de inzet en houding van leerlingen lijkt ook een belangrijke factor te zijn (Holyoak, 2013). Wellicht zou het daarom interessant zijn voor scholen om een handreiking te ontwikkelen waarin doelen en afspraken staan beschreven voor leerlingen en stagebegeleiders, gezien zij baat kunnen hebben bij een betere afstemming van verwachtingen over de stage (Medori, 2011).

Tot slot viel het op dat participanten rapporteerden dat het soms niet duidelijk was met welk doel opdrachten werden aangeboden. Dit maakte het volgens hen moeilijk om de meerwaarde van de opdracht te begrijpen en sommige participanten haakten hierdoor af. Daarom zou een algemene aanbeveling voor scholen zijn om de relevantie van een opdracht duidelijk te maken. Hierdoor leren leerlingen beter te begrijpen wat dit oplevert voor hun leerproces en dit kan de motivatie en betrokkenheid tot deelname vergroten (Bainbridge Frymier & Shulman, 1995).

Samenvattend levert dit onderzoek een eerste inzicht in ervaringen van havisten met profielkeuzebegeleiding en biedt tevens waardevolle implicaties voor de praktijk, zoals het ontwikkelen van een handreiking voor stageprocedures en het opstellen van landelijke richtlijnen voor een minimaal profielkeuzebegeleidingsaanbod.

Referenties

Baarda, B. (2014). *Dit is onderzoek!* Noordhoff.

Bainbridge Frymier, A., & Shulman, G. M. (1995). "What's in it for me?": Increasing content relevance to enhance students' motivation. *Communication Education*, 44(1), 40-50.
<https://doi.org/10.1080/03634529509378996>

Baumeister, R. F., & Bargh, J. A. (2014). Conscious and unconscious: Toward an Integrative Understanding of Human Mental Life and Action. In J. W. Sherman, B. Gawronski, & Y. Trope (Eds.), *Dual-process theories of the social mind* (pp. 35-49). Guilford Press.
Geraadpleegd op 29 december 2023, van
https://acmelab.yale.edu/sites/default/files/conscious_and_unconscious_toward_an_integrative_understanding_of_human_life_and_action.pdf

- Bokdam, J., & Van der Ploeg, S. (2022, 31 maart). *Loopbaanoriëntatie en -begeleiding in VO en MBO*. Onderwijskennis.nl (NRO). Geraadpleegd op 2 oktober 2023, van <https://www.onderwijskennis.nl/kennisbank/loopbaanorientatie-en-begeleiding-in-vo-en-mbo>
- Bouman, M. (1999). *The Turtle and the Peacock: The Entertainment-Education Strategy on Television* [Proefschrift, Landbouwwuniversiteit Wageningen]. ResearchGate.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Calabrese Barton, A., & Tan, E. (2020). Beyond Equity as Inclusion: A Framework of “Rightful Presence” for Guiding Justice-Oriented Studies in Teaching and Learning. *Educational Researcher*, 49(6), 433-440. <https://doi.org/10.3102/0013189X20927363>
- Carter, N., Bryant-Lukosius, D., Dicenso, A., Blythe, J., & Neville, A. J. (2014). The use of triangulation in qualitative research. *Oncology Nursing Forum*, 41(5), 545-547. <https://doi.org/10.1188/14.ONF.545-547>
- Choi, Y., Kim, J., & Kim, S. (2015). Career Development and School Success in Adolescents: The Role of Career Interventions. *The Career Development Quarterly*, 63(2), 171-186. <https://doi.org/10.1002/cdq.12012>
- Collins, M. A., Totino, J., Hartry, A., Romero, V. F., Pedroso, R., & Nava, R. (2020). Service-Learning as a Lever to Support STEM Engagement for Underrepresented Youth. *Journal of Experiential Education*, 43(1), 55-70. <https://doi.org/10.1177/1053825919887407>
- De Block, L. (2012). Entertainment Education and social change: Evaluating a children’s soap opera in Kenya. *International Journal of Educational Development*, 32(4), 608-614. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2011.09.005>
- Denessen, E., Vos, N., Hasselman, F., & Louws, M. (2015). The Relationship between Primary School Teacher and Student Attitudes towards Science and Technology. *Education Research International*, 2015, 1-7. <https://doi.org/10.1155/2015/534690>
- Ecclestone, K., Biesta, G., & Hughes, M. (2010). *Transitions and learning through the lifecourse*. Routledge.
- Fossey, E., Harvey, C., Mcdermott, F., & Davidson, L. (2002). Understanding and Evaluating Qualitative Research. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 36(6), 717-732. <https://doi.org/10.1046/j.1440-1614.2002.01100.x>
- Frenzel, A. C., Goetz, T., Ludtke, O., Pekrun, R., & Sutton, R. E. (2009). Emotional Transmission in the Classroom: Exploring the Relationship Between Teacher and Student Enjoyment. *Journal of Educational Psychology*, 101(3), 705-716. <https://doi.org/10.1037/a0014695>

- Frey, J. H., & Fontana, A. (1991). The group interview in social research. *The Social Science Journal*, 28(2), 175-187. [https://doi.org/10.1016/0362-3319\(91\)90003-M](https://doi.org/10.1016/0362-3319(91)90003-M)
- Garcia, E. A., McWhirter, E. H., & Cendejas, C. (2021). Outcomes of Career Information System Utilization Among First-Year High School Students. *Journal of Career Development*, 48(5), 767-780. <https://doi.org/10.1177/0894845319890930>
- George, M. (2012). Teaching Focus Group Interviewing: Benefits and Challenges. *Teaching Sociology*, 41(3), 257-270. <https://doi.org/10.1177/0092055X12465295>
- Hammink, C., & Hoeven, R. (2013). *Profielkeuze vanuit Leerlingperspectief: Praktijk Gericht Onderzoek* [Utrecht University]. Utrecht University. Geraadpleegd op 26 september 2023, van <https://studenttheses.uu.nl/handle/20.500.12932/12531>
- Herweijer, L. (2008). *Gestruikeld voor de start: De school verlaten zonder startkwalificatie* (2008-10). Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 27 september 2023, van <https://repository.scp.nl/bitstream/handle/publications/854/Gestruikeld%20voor%20de%20start.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hidi, S. (1990). Interest and Its Contribution as a Mental Resource for Learning. *Review of Educational Research*, 60(4), 549-571. <https://doi.org/10.2307/1170506>
- Holyoak, L. (2013). Are all internships beneficial learning experiences? An exploratory study. *Education + Training*, 55(6), 573-583. <https://doi.org/10.1108/ET-02-2012-0024>
- Jeevamol, J., Raj, N. S., & Renumol, V. G. (2019). An ontology model for content recommendation in personalized learning environment. *Association for Computing Machinery*, (9), 1-6. <https://doi.org/10.1145/3368691.3368700>
- Karwasz, G., & Nodzyńska, M. (2017). *Entertainment-education in science education*. PEDAGOGICAL UNIVERSITY OF CRACOW. Geraadpleegd op 15 oktober 2023, van <https://uatacz.up.krakow.pl/~wwwchemia/zdch/phocadownload/Publikacje/edumentertainment.pdf>
- Knezek, G., Christensen, R., Tyler-Wood, T., & Periathiruvadi, S. (2013, mei). Impact of environmental power monitoring activities on middle school student perceptions of STEM. *Science Education International*.
- Korpershoek, H., Karszen, M., Spijkerboer, A., Petit, R., & Hermans, A. (2022). *Effectieve loopbaanoriëntatie en loopbaanbegeleiding (LOB) in het vmbo: een overzichtsstudie van nationale en internationale literatuur*. GION onderwijs/onderzoek & Kohnstamm Instituut. Geraadpleegd op 10 oktober 2023, van https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/57681/22-4_Effectieve-LOB-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Korpershoek, H., Kuyper, H., & Werf, M. P. C. V. D. (2006). *HAVO-5 EN VWO-5 EN DE TWEEDE FASE: DE BOVENBOUWSTUDIE VAN VOCL'99*. s.n. Geraadpleegd op 28 september 2023, van https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/14549880/Havo-5_en_VWO-5_en_de_Tweede_Fase.pdf
- Kuijpers, M. (2019). Career guidance in collaboration between schools and work organisations. *British Journal of Guidance & Counselling*, 47(4), 487-497. <https://doi.org/10.1080/03069885.2018.1548007>
- Kuijpers, M., & Meijers, F. (2015). *Integreren van leren in school en praktijk*. Open Universiteit. Geraadpleegd op 21 oktober 2023, van https://research.ou.nl/ws/portalfiles/portal/8602859/20151028_Integreren_van_leren_in_school_en_praktijk_oktober_2015_Kuijpers_Meijers_.pdf
- Lazarides, R., Viljaranta, J., Aunola, K., Pesu, L., & Nurmi, J. E. (2016). The role of parental expectations and students' motivational profiles for educational aspirations. *Learning and Individual Differences*, 51, 29-36. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2016.08.024>
- Levitt, H. M. (2021). Qualitative generalization, not to the population but to the phenomenon: Reconceptualizing variation in qualitative research. *Qualitative Psychology*, 8(1), 95-110. <https://doi.org/10.1037/qup0000184>
- Lewis, A. (1992). Group Child Interviews as a Research Tool. *British Educational Research Journal*, 18(4), 413-421. <https://doi.org/10.1080/0141192920180407>
- Li, L. P., Ee, G. T., & Bin Muhamad, A. S. (2011). Testing and Assessment for Career Guidance and Counseling in School Setting. *Asian Journal of Assessment in Teaching and Learning*, 1, 105-115. Geraadpleegd op 28 december 2023, van <https://ojs.upsi.edu.my/index.php/AJATeL/article/view/1919>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Lucassen, P. L. B. J., Olde Hartman, T. C., & Greijn, C. M. (2018, 22 augustus). Hoe lees ik een kwalitatief onderzoeksartikel? *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*.
- Medori, J. L. (2011). *DEVELOPING A COUNSELLING INTERNSHIP MANUAL: WHAT SUPERVISORS AND SUPERVISEES NEED TO KNOW* [Afstudeeropdracht, University of Lethbridge]. University of Lethbridge. Geraadpleegd op 28 december 2023, van <https://opus.uleth.ca/items/ae0d5fbc-6dfa-4cef-9d4a-6d1e7bc11484>
- Mittendorff, K., Den Brok, P., & Beijaard, D. (2011). Students' perceptions of career conversations with their teachers. *Teaching and Teacher Education*, 27(3), 515-523. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2010.10.005>
- Nelis, H., & Van Sark, Y. (2014). *Puberbrein Binnenstebuiten*. Koninklijke Boom uitgevers.

- Nota, L., Santilli, S., & Soresi, S. (2016). A Life-Design-Based Online Career Intervention for Early Adolescents: Description and Initial Analysis. *The Career Development Quarterly*, 64(1), 4-19. <https://doi.org/10.1002/cdq.12037>
- Oppong, S. H. (2013, april). THE PROBLEM OF SAMPLING IN QUALITATIVE RESEARCH. *Asian Journal of Management Sciences and Education*.
- Petit, R., Meijer, J., Karssen, M., & Kuijpers, M., m.m.v. Hermans, A., & Diender, A. (2019). *Op weg naar een toekomst: Werkexploratie in het vmbo* (Rapport 983). Kohnstamm Instituut. Geraadpleegd op 20 oktober 2023, van <https://kohnstammstituut.nl/wp-content/uploads/2020/01/983-Op-weg-naar-een-toekomst.pdf>
- Plochg, T., Juttman, R. E., Klazinga, N. S., & Mackenbach, J. P. (2007). *Handboek gezondheidszorgonderzoek*. Bohn Stafleu van Loghum. Geraadpleegd op 27 september 2023, van <https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=kl5QBCFpvN4C&oi=fnd&pg=PA77&dq=wat+houdt+kwalitatief+onderzoek+in&ots=eTU4OIIuZM&sig=mwUUDG33rQHtFDfqDwKbq-nl-ho#v=onepage&q=wat%20houdt%20kwalitatief%20onderzoek%20in&f=false>
- Rijksoverheid. (z.d.-a). *Senior general secondary education (HAVO) and pre university education (VWO)*. Geraadpleegd op 25 september 2023, van <https://www.government.nl/topics/secondary-education/different-types-of-secondary-education/senior-general-secondary-education-havo-and-pre-university-education-vwo>
- Rijksoverheid. (z.d.-b). *Hoe zit de havo in elkaar?* Geraadpleegd op 13 oktober 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/hoe-zit-de-havo-in-elkaar>
- Rijksoverheid. (z.d.-c). *Met welke diploma's kan ik naar de universiteit of hogeschool?* Geraadpleegd op 13 oktober 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/vraag-en-antwoord/met-welke-diploma-s-kan-ik-naar-de-universiteit-of-hogeschool>
- Roulston, K. (2013). Interactional problems in research interviews. *Qualitative Research*, 14(3), 277-293. <https://doi.org/10.1177/1468794112473497>
- Sabauri, T. (2017). INTEREST TEST AS AN INSTRUMENT IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL ORIENTATION. *IJAEDU- International E-Journal of Advances in Education*, 3(8), 310-314. Geraadpleegd op 29 december 2023, van <http://ijaedu.ocerintjournals.org/en/download/article-file/337956>
- Saini, M., & Shlonsky, A. (2012) *Systematic Synthesis of Qualitative Research*. Oxford University Press. Geraadpleegd op 27 december 2023, van <https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=wEajcxKOEYYC>

- Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J., Bartlam, B., Burroughs, H., & Jinks, C. (2017). Saturation in qualitative research: exploring its conceptualization and operationalization. *Quality & Quantity*, 52, 1893-1907. <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0574-8>
- Shuell, T. J. (1996). The role of educational psychology in the preparation of teachers. *Educational Psychologist*, 31(1), 5-14. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3101_1
- Singhal, A., & Rogers, E. M. (2002). A Theoretical Agenda for Entertainment-Education. *Communication Theory*, 12(2), 117-135. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2002.tb00262.x>
- Thorndike, E. L. (1935). The interests of adults. II. The interrelations of adult interests. *Journal of Educational Psychology*, 26(7), 497-507. Geraadpleegd op 5 oktober 2023, van <https://doi.org/10.1037/h0059685>
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B., & Lens, W. (2007). Willen, moeten en structuur in de klas: over het stimuleren van een optimaal leerproces. *BEGELEID ZELFSTANDIG LEREN*, 37(16), 37-58. Geraadpleegd op 5 oktober 2023, van <https://www.kwalificatiesencurriculum.be/sites/default/files/2022-10/BZL2007.pdf>
- Wichgers, I. J. M. (2023). *Study profile guidance: perspectives of students, school counsellors and tutors in Dutch secondary education*. [Ongepubliceerd proefschrift]. Rijksuniversiteit Groningen.
- Woodside, M., Ziegler, M., & Paulus, T. M. (2011). Understanding School Counseling Internships From a Communities of Practice Framework. *Counselor Education and Supervision*, 49(1), 20-38. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6978.2009.tb00084.x>
- Zehr, S. M., & Korte, R. (2020). Student internship experiences: learning about the workplace. *Education + Training*, 62(3), 311-324. <https://doi.org/10.1108/ET-11-2018-0236>
- Zhang, J., Yuen, M., & Chen, G. (2018). Teacher support for career development: an integrative review and research agenda. *Career Development International*, 23(2), 122-144. <https://doi.org/10.1108/CDI-09-2016-0155>

Bijlage A – Codeboek

In deze bijlage staat het codeboek met de verschillende thema's en codes uitgewerkt. De schuingedrukte woorden duiden de drie hoofdthema's van dit onderzoek aan. Binnen twee hoofdthema's is er gebruik gemaakt van subthema's en deze worden gekenmerkt door middel van een onderstreping van het woord. Vervolgens zijn subthema's ook weer onderverdeeld in meerdere codes, die te herkennen zijn aan de bullet voor een code.

Inhoud

- Functie van activiteit
 - Verkennen van interesses
 - Verkennen van eigenschappen
 - Verkennen van kwaliteiten
 - Verkennen van (potentiële) beroepen
 - Verkennen van profielen
 - Verkennen van vervolgstudies
 - Verkennen van profielkeuzes
 - Participanten enthousiasmeren voor techniek

- Vorm van activiteit
 - Enquêtes invullen
 - Presentatie geven/krijgen over profielen
 - Opdrachten maken
 - Beroepen of vakken rangschikken
 - Hogeschool voorlichting
 - Gesprek over een persoonlijk ontwikkelingsplan
 - Doelen opstellen en hierop reflecteren
 - Meelopen bij organisaties of bedrijven
 - Bezoeken van fabrieken
 - Bijwonen techniekfestival
 - Profieladvies (klassikaal) bespreken met decaan

- Resultaat van activiteit
 - Inzicht in persoonlijke vaardigheden/eigenschappen
 - Inzicht in best passende profiel/vakkenkeuze
 - Individueel profieladvies
 - Individueel advies van potentiële beroepen

- Taak van participant binnen stageactiviteit
 - Werkgerelateerde taken uitvoeren
 - Geen werkgerelateerde taken uitvoeren
 - Participant krijgt informatie

Mening en ervaren rol volgens participanten

- Ervaring van inhoudelijke aspecten
 - Interessante ervaring
 - Lange opdrachten
 - Zinloze opdrachten
 - Veel herhaling

- Informatief
 - Gaf informatie over profielen
 - Gaf informatie over vakken
 - Gaf informatie in persoonlijke vaardigheden
 - Gaf informatie over (vervolg)opleidingen

- Ondersteunend
 - Helpend voor participanten die nog geen idee hebben
 - Bij twijfel wordt adviserend advies als helpend ervaren
 - Vooraf gestelde verwachtingen bijstellen

- Bevestigend
 - Vooraf gestelde verwachtingen bevestigd
 - Uitslag geeft bevestiging

- Bijdrage
 - Effectiviteit van meelopen bij bedrijven of organisaties hangt af van persoonlijke interesse voor vakgebied
 - Effectiviteit van meelopen bij bedrijven of organisaties afhankelijk van mate waarin werkgerelateerde taken uitgevoerd worden
 - Heeft bijgedragen aan positievere blik van C&M
 - Activiteit heeft geen toegevoegde waarde (uitkomst vergeten/geen herinnering aan).
 - Activiteit geeft nieuwe inzichten, maar geen verandering in profielkeuze

Suggesties van participanten

- Suggestie over inhoudelijke aanpassing van loopbaankeuze programma
- Suggestie over moment van inzetten loopbaankeuze programma
- Suggestie over aanpak oriëntatiestage
- Suggestie over moment van inzetten loopbaankeuzetest